

*C.J.W. Hesse, *De Mosflora van de Algemene Begraafplaats 'Emaus' te Vlaardingen Ambacht 2004–2006*, Vlaardingen, 2007, 22 pag. incl. bijlage. Info: C.J.W. Hesse (tel. 010–4348915, e-mail: c.j.w.hesse1@planet.nl).

*D. Lutterop & G. Kasemir, *Griend Vogels en Bewaking 2007*, Stedum, 2008, 105 pag. incl. bijlagen, behandelt ook de flora van het eiland, rapport Vereniging Natuurmonumenten, 's-Graveland. Info: D. Lutterop (tel. 0596–551224, e-mail: d.lutterop@wxs.nl).

H.M.H. van Melick, *Atlas van de mosflora van Eindhoven. Floristische inventarisatie van Blad-, Lever- en Hauwmossen in Zuidoost-Brabant*, Eindhoven, 2007, 398 pag., met 374 verspreidingskaartjes en ruim 100 illustraties, KNNV Afdeling Eindhoven, € 30,-. Deze verspreidingsatlas van de blad-, lever- en hauwmossen van Eindhoven en omstreken (1000 km-hokken) is het resultaat van 25 jaar mosseninventarisatie door de Eindhovense Mossenwerkgroep. Het onderzoek, waarvoor 60.500 veldwaarnemingen, opgaven en vondsten zijn verwerkt, is goed opgezet en gedegen uitgevoerd. Er zijn in het geïnventariseerde gebied 377 mossoorten en -variëteiten aangetroffen, de helft van het aantal soorten in heel Nederland. Het boek is bijzonder verzorgd en met een goed doordachte lay-out uitgegeven. De inleidende hoofdstukken waarin de verschillende habitats worden besproken en de verklarende woordenlijst maken de atlas ook voor een niet-bryologen interessant en toegankelijk. Zie voor meer informatie: www.knnv.nl/eindhoven/knnv-afdeling-publicaties-mossenatlas.html.

*J.P.M. Witte, M.W.A. de Haan, B. Raterman & C.J.S. Aggenbach, *PROBE versie 1: effecten van grondwaterbeheer, atmosferische depositie, maaien en plaggen*, Nieuwegein, 2006, 111 pag. incl. bijlagen, KIWA rapport 06.036.

Hans Kruijer

* De prijs van dit werk is bij de redactie niet bekend. U kunt het inkijken in de bibliotheek van het Nationaal Herbarium Nederland, Universiteit Leiden Branch, Einsteinweg 2 te Leiden.

Boekbespreking 1

W.M. Docters van Leeuwen, *Gallenboek – Overzicht van door dieren en planten veroorzaakte Nederlandse gallen*; herzien en bewerkt door J.C. Roskam, met illustraties van Han Alta en Michael Bloxham, KNNV Uitgeverij, Utrecht, 2009, 352 pag., full colour met bijna 600 zwart-wit pentekeningen, € 49,95, ISBN 978-90-5011-295-6. — Na de 1^e versie in 1946, de 2^e in 1957 en de 3^e in 1982, is dit jaar de 4^e versie van het bekende gallenboek verschenen, nu herzien en bewerkt voor Hans Roskam, al decennia gekend gallenspecialist. Een belangrijk en boeiend boek voor professionals en natuurliefhebbers.

Gallen zijn nieuwvormingen (allerlei al dan niet opvallende, soms bizarre vergroeiingen) op planten die worden veroorzaakt door andere organismen, zoals larven van galmuggen of galwespen. Maar ook mijten, aaltjes, virussen en schimmels kunnen gallen veroorzaken, en zelfs andere zaadplanten, zoals Maretak (*Viscum album* L.). Het *Gallenboek* brengt de meest uiteenlopende gallen gedetailleerd in beeld. Iedereen die wel eens in het bos wandelt, komt ze vroeg of laat tegen: galappeltjes, de opvallend gekleurde knikkers op de onderkant van eikenbladeren. Galappeltjes zijn wellicht het bekendste voorbeeld, maar ook de heksenbezem in de takken van een berkenboom is een gal.

Deze 4e druk van het nieuwe *Gallenboek* is van vergelijkbaar formaat en omvang als de vorige. Echter er zijn wel wat verschuivingen op te merken, want op een aantal punten is het boek beknopter gemaakt met het oog op het gebruiksgemak, ook in het veld. Het determinatiegedeelte is met 30 pagina's uitgebreid tot 242 pagina's, de index is meer dan verdubbeld (van 18 naar 40 pagina's), terwijl de algemene hoofdstukken over de galveroorzakers met 50 pagina's is teruggebracht tot 54 pagina's. Misschien is dat laatste een reden om de 3^e druk, mocht u die in bezit hebben, niet meteen van de hand te doen. Maar deze nieuwe editie geeft uiteraard het meest

complete en up-to-date overzicht van de soorten gallenveroorzakers. De behandelde diversiteit aan soorten is geheel geactualiseerd. Ook de vele nieuwe, galvormende soorten die zich recent (door klimaatverandering?) in Nederland hebben gevestigd, zijn erin opgenomen. In Nederland zijn in totaal bijna 950 veroorzakers van gallen gevonden, maar de afgelopen 50 jaar na de dood van Docters van Leeuwen is slechts 40% teruggevonden. Het aantal gallen wordt nu geschat op ongeveer 1600 (ten opzichte van ca. 1400 in de vorige druk).

De nadruk ligt op de determinatietabellen met de bijbehorende zwart-wittekeningen (die soms wat zwart zijn afgedrukt). De sleutels zijn overzichtelijk en gebruiksvriendelijk ingedeeld, omdat, zoals veelal het geval is, de gallen zijn gerangschikt naar waardplant. De algemene hoofdstukken geven achtergrondinformatie over gallen, met een overzicht van de (biologie van de) verschillende groepen galvormers. Het boek bevat tevens een uitgebreid register van zowel waardplanten als galvormers. Voorts is er een kleurenkatern waar een aanzienlijk aantal gallen en hun galvormers met foto's zijn afgebeeld. Het nieuwe *Gallenboek* is daarmee het nieuwe standaardwerk voor specialisten en veldbiologen, maar zeker ook voor planten- en insectenliefhebbers.

Marco Roos

Boekbespreking 2

R.T.J. Cappers, R.M. Bekker & J.E.A. Jans, *Digitale Zadenatlas van Nederland / Digital Seed Atlas of the Netherlands*, Groningen Archaeological Studies 4, Barkhuis Publishing & Groningen University Library, Groningen, 2006, XXVI & 502 pag., meer dan 4000 kleurenfoto's, € 148,- (instellingen en bedrijven: € 203,-), ISBN 9077922113. — Voor het determineren van zaden van Nederlandse plantensoorten waren archeologen, paleobotanici, forensisch specialisten, ecologen, plantentaxonomien, floristen, etc. jarenlang aangewezen op werken als de 'Zadenatlas' van Beijerinck¹, 'Früchte und Samen' van Bertsch², en deelstudies en -sleutels verspreid in talloze tijdschriften. Het complete en prachtig met tekeningen geïllustreerde werk van Beijerinck was echter alleen nog zeer beperkt antiquarisch verkrijgbaar. Iedere (amateur)wetenschapper kan daarom terecht blij zijn met de nieuwe atlas van René Cappers en medewerkers, die behalve als boek ook digitaal, als website beschikbaar is.

Het boek bevat ruim 4000 kleurenfoto's van zaden en vruchten van meer dan 1800 Nederlandse wilde en ingeburgerde plantensoorten, adventieven en verwilderde cultuurplanten. Het onderscheid tussen een zaad en een vrucht is in de praktijk niet altijd makkelijk, maar wordt bij de foto's altijd duidelijk aangegeven. Vaak zijn er verschillende aanzichten per zaad/vrucht opgenomen. De vergroting wisselt, maar steeds is een schaalstreepje aanwezig. De soorten worden familiegewijs afgebeeld, in de volgorde zoals in de laatste druk van de Flora van Nederland³, die gebaseerd is op recente inzichten over de fylogenetische classificatie van bloemplanten. Daardoor is snel te zien of verwant geachte soorten ook overeenkomstige zaden/vruchten hebben. De inleiding is in het Nederlands en het Engels, de verklarende woordenlijst ook, maar alleen op Engelse termen gealfabetiseerd. Indexen op fotonummer, Nederlandse naam en wetenschappelijke naam zijn aanwezig. De duidelijke foto's maken beschrijvingen en een referentiecollectie bijna overbodig, maar zo af en toe zou je toch wel graag willen weten wat precies de lengte/breedte/dikte-verhoudingen van een object zijn. Soms lijkt er iets misgegaan te zijn met de schaalstreepjes. Laatst heb ik tientallen zaadjes van een collectie van Mosbloempje (*Crasula tillaea*) van Texel gemeten.⁴ Ze bleken 0,3 tot 0,4 mm lang te zijn, terwijl ze volgens het streepje bij de foto ongeveer 1 mm lang zouden zijn; dat scheelt een slok op een borrel. Ook kan ik me maar moeilijk voorstellen dat de afgebeelde appels, peren en pruimen niet groter dan 1,5 tot 2,5 cm waren.

De website⁵, evenals het boek in het Nederlands en het Engels gesteld, bestaat uit een vrij en een afgeschermd gedeelte. Het vrije deel is voor iedereen toegankelijk en bevat de foto's in lage resolutie met beknopte beschrijvingen ('With' moet zijn 'Width', = breedte), inclusief een aanduiding van het gebruikte (herbarium)materiaal. — Door dit laatste gegeven kan ik bevestigen, dat de zaadjes van het gebruikte materiaal van Mosbloempje aanwezig in de Leidse vestiging van Nationaal Herbarium Nederland inderdaad geen 1 mm, maar 0,3 tot 0,4 mm lang zijn. In het beschermde